

চতুৰ্থ অধ্যায়

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসত লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ আৰু ভাষিক বৈচিত্ৰ্য

শীলভদ্ৰই 'অসম বাতৰি'ত 'অভিযোগ' নামৰ গল্পটিৰ জৰিয়তে সাহিত্যিক জীৱনৰ পাতনি মেলিছিল। দুকুৰিৰ দেওনা পাৰ কৰা লেখকে জীৱনৰ পূৰ্ঠ অভিজ্ঞতাৰে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক এক নতুন মাত্ৰা দান কৰিছিল। সম্পূৰ্ণ নিজস্ব কলা-কৌশল প্ৰয়োগ কৰি বাস্তৱধৰ্মী ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ কাহিনী সৃষ্টিৰে উপন্যাস ৰচনা কৰি সাহিত্য জগতত ব্যতিক্ৰম হৈ পৰিছিল। তাৰ মূলতে আছিল উপন্যাসত নিটোল কাহিনীৰ বিপৰীতে বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ সমাৱেশেৰে নিৰ্দিষ্ট অঞ্চল একোটাৰ অথবা মানৱ জীৱনৰ মহত্ব প্ৰকাশৰ চেষ্টা। এনে দৃষ্টিকোণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গোপিকানাথ ৰায়চৌধুৰীয়ে উপন্যাসৰ ভাষা সম্পৰ্কে উল্লেখ কৰিছে—

'উপন্যাসিকৰ যত কিছু বক্তব্য- সামাজিক, পাৰিবাৰিক বা ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰেক্ষাপটে একান্ত বস্তুগতৰূপ, কিংবা জীৱনৰ তীব্ৰ দ্বন্দ্বময় নাট্যস্বৰূপ অথবা তাৰ নিহিত সূক্ষ্ম গভীৰ কাব্যময় সৌন্দৰ্য, সব কিছুৰেই সাৰ্থক প্ৰকাশ নিৰ্ভৰ কৰে প্ৰাণবন্ত ভাষা-বিন্যাসেৰ ওপৰ।' ^১

গৌৰীপুৰ তথা মধুপুৰ অঞ্চলেই শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসৰ নিৰ্বাচিত অঞ্চল। নিৰ্বাচিত অঞ্চলেই শীলভদ্ৰৰ উপন্যাস সমগ্ৰৰ মূল উপজীৱ্য। উপন্যাসত নিৰ্বাচিত অঞ্চলৰ আঞ্চলিক ৰূপ তথা স্থানীয় ৰং (Local colour) প্ৰকাশ কৰাটো শীলভদ্ৰৰ মূল উদ্দেশ্য। গতিকে স্থানীয় চিত্ৰ প্ৰকাশ কৰাত ভাষাৰ স্থানীয় ৰূপ তথা লোকভাষা (Flok speech) ব্যৱহাৰ কৰাটো অত্যন্ত প্ৰয়োজন। যিয়ে নিৰ্বাচিত অঞ্চলটোৰ নিভূতম কোণত সোমাই থকা বাস্তৱ প্ৰতিচ্ছবি তুলি ধৰাত সহায় কৰিব পাৰে।

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসৰ ভাষা মান্য অসমীয়া। কিন্তু উপন্যাসৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰ বৰ্ণনাৰ মাজে মাজে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ যথেষ্ট। যি লোকভাষাৰ শব্দ আৰু বাক্যৰ অৰ্থব্যঞ্জক প্ৰয়োগেৰে ব্যক্তি আৰু সমাজৰ প্ৰকৃত চিত্ৰ অংকন কৰিছে। ভাব, ভাষা আৰু চৰিত্ৰ

ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰত লেখক প্ৰত্যন্ত অঞ্চলৰ লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ বিশেষকৈ লোকগীত, স্থানীয় শব্দ সম্ভাৰ, জতুৱা-ঠাঁচ, ফকৰা-যোজনা, পটন্তৰ আদি প্ৰয়োগৰ উপৰিও সহজ-সৰল গাঁৱলীয়া ভাষাৰ কথনভংগীয়ে শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসক এক বিশেষ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে।

লোকভাষাৰ স্বৰূপ :

ভৌগোলিক পৰিসীমা আৰু সাংস্কৃতিক বিশেষত্বই হ'ল আঞ্চলিক ভাষাৰ মূল। ভৌগোলিক সীমা সমস্যাই কোনো বিশেষ অঞ্চলৰ লোকজীৱন আৰু সমাজৰ মাজত ভাষিক পাৰ্থক্য গঢ়ি তোলে। সেয়ে অঞ্চল বিশেষৰ ভাষিক ভিন্নতাই আঞ্চলিক ভাষা। পৃথিৱীৰ প্ৰাচীন আৰু আধুনিক প্ৰতিটো ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপৰ বিচিত্ৰতা আছে। একেখন ৰাষ্ট্ৰ বা ৰাজ্যৰ সামাজিক স্তৰভেদে ভাষাই পৃথক ৰূপ লাভ কৰে। তদুপৰি একে ভৌগোলিক সীমাত বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠী বসতি কৰে। প্ৰত্যেক জাতি-জনগোষ্ঠীৰ নিজস্ব ভাষা-সংস্কৃতি আছে। কিন্তু ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্যৰ বাবে সৰ্বজন ব্যৱহৃত উমৈহতীয়া ভাষাই যেতিয়া অঞ্চলভেদে ভাষিক ভিন্নতাৰ ৰূপ লয়, তেতিয়া ই হৈ উঠে আঞ্চলিক ভাষা। আঞ্চলিক ভাষাৰ বিশেষত্ব হ'ল কথনভংগী। কথা কোৱাৰ ঢং বা স্বৰভংগী, উচ্চাৰণগত বিশিষ্টতা, অৰ্থগত বিচিত্ৰতা, শব্দ আৰু বাক্যৰ গঠন ৰীতি সম্পূৰ্ণ সুকীয়া। বিশেষকৈ ঘৰুৱা জীৱনত, দৈনন্দিন জীৱনযাত্ৰাত ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাৰ পাৰ্থক্য মনকৰিবলগীয়া।

লোক-সংস্কৃতি আৰু লোকসাহিত্যত ব্যৱহৃত ভাষিক উপাদান মাত্ৰেই লোকভাষা। ই মুখ পৰম্পৰা প্ৰচলিত ভাষা, য'ত কোনো এক বিশেষ অঞ্চলৰ আঞ্চলিক ৰূপ তথা গ্ৰাম্য সমাজ জীৱনত দৈনন্দিন প্ৰচলিত কথিত ৰূপৰ প্ৰয়োগ হয়, সিয়ে লোকভাষা। সেয়ে নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মাই লোকভাষা সম্পৰ্কত উল্লেখ কৰিছে —

‘লোকভাষা কোনো এক আঞ্চলিক উপভাষাৰ অন্তৰ্গত অনাথৰী সম্প্ৰদায়ৰ মাজত প্ৰচলিত। লোকভাষা তুলনামূলকভাৱে সাধু বা কৰ্ষিত ভাষাতকৈ পুৰণি।’^২

আকৌ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই উল্লেখ কৰিছে —

‘অঞ্চল বিশেষে অসমীয়া ভাষা-সম্প্ৰদায়ৰ মাজত বিভিন্ন কথ্য ভাষা

প্রচলিত, এয়ে লোকভাষা। শিষ্ট বা সাধুভাষাৰ লগত এই লোকভাষা বা
উপভাষাৰ ধ্বনি অৰ্থাৎ উচ্চাৰণ ৰীতি, শব্দৰ প্ৰয়োগ আৰু অৰ্থৰ কিছু
পাৰ্থক্য।’^৩

গতিকে লোকভাষাত লোক-সংস্কৃতিৰ সমল আৰু অঞ্চলকেন্দ্ৰিক চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য
নিহিত হৈ থাকে। ইয়ে সাহিত্যত সত্যতাৰ ভেটি প্ৰতিষ্ঠা কৰে। তদুপৰি বাংলা লোক-সংস্কৃতিৰ
গৱেষক তুষাৰ চট্টোপাধ্যায়ে লোকভাষা সম্পৰ্কত উল্লেখ কৰিছে —

‘ভাষা ও সংস্কৃতিৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক বিষয়ক আলোচনায় লোকভাষাকে
সাধাৰণতঃ গ্ৰামীণ ও লোকজৰূপ হিসাবে বৰ্ণনা কৰা হয় এবং তাৰ
সমাজতাত্ত্বিক বিচাৰ বিশ্লেষণেৰ উপৰ অধিকতৰ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা
হয়।’^৪

লোকভাষা সম্পৰ্কত ইয়াকে ক’ব পৰা যায়, ই মানুহৰ মূখৰ ভাষা, যিয়ে গ্ৰাম্য সমাজৰ
মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনত প্ৰচলিত কথিত ৰূপটো কোনো অঞ্চল বিশেষৰ ভৌগোলিক
বিচ্ছিন্নতা আৰু উচ্চাৰণৰ বিচিত্ৰতাৰে মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ আহিছে, সিয়ে লোকভাষা। অৰ্থাৎ
‘লোক’ মানে সাধাৰণ জনতা, সৰ্বসাধাৰণ মানুহ। এওঁলোক গাঁওবাসী বা নগৰবাসী হ’ব
পাৰে। য’ত কোনো কৃত্ৰিমতা নাই, সহজ-সৰল জীৱনৰ প্ৰাণ চঞ্চলতাৰ লগত পৰস্পৰাগত
ৰীতি-নীতি, বিশ্বাস-অবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰ, সংস্কাৰ, আদৰ্শ আদি দৈনন্দিন জীৱনযাত্ৰাত ব্যৱহাৰ
কৰা ভাষাৰ মাজত সমাজ জীৱনৰ বাস্তৱ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হয়। অৰ্থাৎ লোকগীত, প্ৰবাদ-
প্ৰবচন, ফকৰা-যোজনা, সাঁথৰ, সাধুকথা আদিৰ মাজত লোকভাষাৰ স্বৰূপ সোমাই থাকে।
এককথাত লোকভাষা হৈছে ভাষাৰ এটা আঞ্চলিক ৰূপ। আঞ্চলিক ভাষাৰ ধাৰক আৰু বাহক
হৈছে লোকভাষা।

লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য

মান্যভাষাৰ উপৰিও যেতিয়া কোনো এক বিশেষ অঞ্চলৰ, ভাষাটোৰ নিজা ঠাঁচ, নিজস্ব
শব্দ ভাণ্ডাৰ, লোকগীত, প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা-যোজনা, সাঁথৰ আদিৰ নিজস্ব ৰীতি প্ৰকাশ
কৰে। এই ৰীতি সমূহকে ভাষাটোৰ বৈশিষ্ট্য বুলি ক’ব পাৰি। তেনে লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ

প্ৰধানতঃ দুটা দিশৰ ওপৰত বিভক্ত কৰিব পৰা যায়। এটা হ'ল সাৰ্বজনীন লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য, আনটো হ'ল ভাষাবিজ্ঞান ভিত্তিত নিৰ্ণয় কৰা বৈশিষ্ট্য।

সাৰ্বজনীন লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য :

- ক) লোকভাষা প্ৰয়োগে বিশেষ কোনো এটা অঞ্চলৰ জনসাধাৰণ তথা জাতি-জনগোষ্ঠীৰ বংশ পৰিচয় বহন কৰে।
- খ) লোকভাষা প্ৰয়োগে নিৰ্দিষ্ট অঞ্চলৰ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণগত তাৰতম্য, শ্বাসাঘাত, স্বৰভংগী, শব্দ ভাণ্ডাৰ, বাক্যগঠনৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয়ত সহায় কৰে।
- গ) লোকভাষা আৰু লোকসংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক নিবিড়। লোকভাষা প্ৰয়োগে নিৰ্বাচিত অঞ্চলৰ লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ নিৰ্ণয় কৰাত সহায় কৰে।
- ঘ) লোকভাষা প্ৰয়োগে নিৰ্বাচিত অঞ্চল বিশেষৰ নিভূতম কোণত সোমাই থকা সমাজ জীৱনৰ বাস্তৱ প্ৰতিছবি তুলি ধৰাত সহায় কৰে।
- ঙ) লোকভাষা প্ৰয়োগে আঞ্চলিক বৈশিষ্ট্য প্ৰতিফলিত কৰাৰ লগতে জাতি-ধৰ্ম-লিঙ্গ বৃত্তি আদিৰ মাজত সামাজিক পাৰ্থক্য সুচিহ্নিত কৰে।
- চ) লোকভাষা প্ৰয়োগত কৃত্ৰিমতাৰ স্থান নাই। অকৃত্ৰিমতা, সৰলতা আৰু কম কথাত ভাবৰ ব্যঞ্জনা ব্যক্ত কৰা লোকভাষাৰ এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য। ঔপন্যাসিকে 'আগমনীৰ ঘাট' উপন্যাসত লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে উল্লেখ কৰিছে —
'সহজ মানুহৰ সহজ প্ৰাণৰ কথা, অলপো কৃত্ৰিমতা বা পালিচ নাই।'“

ভাষাবিজ্ঞান ভিত্তিত লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য :

ভাষাবিজ্ঞান ভিত্তিত লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য আলোচনা কৰাৰ আগতে উল্লেখ কৰা ভাল হ'ব যে, আমাৰ গৱেষণা বিষয়টিৰ লগতে উল্লিখিত গৌৰীপুৰ অঞ্চলটোত প্ৰচলিত ভাষা বিষয়েও সামান্যতম আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ব। মধুপুৰ তথা গৌৰীপুৰক কেন্দ্ৰবিন্দু কৰি অবিভক্ত গোৱালপাৰা জিলাৰ ভাষিক বৈশিষ্ট্য লক্ষণীয়। বিশেষকৈ জমিদাৰ শাসিত সমাজ ব্যৱস্থা আৰু কৃষিপ্ৰধান গ্ৰাম্য ব্যৱস্থাত ব্যৱহৃত ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপ লক্ষ্য কৰা যায়।

ঔপন্যাসিকৰ ভাষাত—

‘প্ৰতিটো আঞ্চলিক ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত অঞ্চলভেদে শব্দ প্ৰয়োগৰ বৈশিষ্ট্য থাকে,
উচ্চাৰণৰ ভিন্নতাও থাকে।’ ৬

সেয়ে মান্য অসমীয়া ভাষাৰ লগত নিৰ্বাচিত অঞ্চলৰ লোকভাষাৰ ধ্বনিগত, ৰূপগত,
শব্দগত আৰু বাক্যগত লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য নিৰ্ণয় কৰিবলৈ প্ৰযত্ন কৰা হ’ল। যথা :

ধ্বনিগত বৈশিষ্ট্য :

ক) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ অ-স্বৰ যুক্ত আদি বৰ্ণ আ-যুক্ত হৈ উচ্চাৰিত হয়।

যেনে— গজা > গাজা (অ > আ)

টকা > টাকা (আগমনীৰ ঘাট)

খ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ ‘জ’ ধ্বনি ‘ঝ’ ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।

যেনে — জাপ > ঝাপ (জ > ঝ)

জৰা > বুডুং (আগমনীৰ ঘাট)

গ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ ‘ৰ’ ধ্বনি কেতিয়াবা ‘ল’ ধ্বনি আৰু ‘ল’ ধ্বনি কেতিয়াবা ‘ন’
ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।

যেনে— শৰীৰ > শৰীল (ৰ > ল)

লুট > নুট (ল > ন) (আগমনীৰ ঘাট)

ঘ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ ‘স’, ‘শ’ ধ্বনি ‘খ’, ‘হ’ ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।

যেনে— সূৰুজমুখী > খুৰুজমুখী, হুৰুজমুখী (স > খ, হ) (মধুপুৰ)

ঙ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ ‘ক্ষ’ ধ্বনি ‘খ’ ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।

যেনে— ক্ষমা > খেমা (ক্ষ > খ) (আগমনীৰ ঘাট)

চ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ ‘ৰ’ ধ্বনি কেতিয়াবা লোপ পাই ‘আ’ ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত
হয়।

যেনে— ৰামবাবু > আমবাবু (ৰ > আ) (আহঁতগুৰি)

ৰাগ > আগ (অবিচ্ছিন্ন)

- ছ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ 'অ' ধ্বনি কেতিয়াবা 'ঔ' ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।
যেনে — ৰ'দ >ৰৌদ (অ>ঔ) (অবিচ্ছিন্ন)
- জ) মান্য অসমীয়াৰ অল্পপ্ৰাণ ধ্বনি মহাপ্ৰাণ ধ্বনি লৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়।
যেনে — গুণ >খুন (মধুপুৰ)
মাপ >মাফ (আগমনীৰ ঘাট)
- ঝ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ 'ত' ধ্বনি কেতিয়াবা 'অ' ধ্বনি ৰূপে উচ্চাৰিত হয়।
যেনে — তাত >অটি (ত >অ) (আহঁতগুৰি)

ৰূপগত বৈশিষ্ট্য :

- ক) নিৰ্দিষ্টতাৰূপক প্ৰত্যয় :

যেনে- -চিটা : একচিটা (অবিচ্ছিন্ন)
-টা : একটা
-টাক : ছাওৱাটাক
-চাকা : সাতচাকা

- খ) বহুবচনাত্মক প্ৰত্যয় :

যেনে- -গিলা : এগিলা
-গুলা : ছাওৱাগুলা

- গ) পুৰুষবাচক সৰ্বনাম :

যেনে- মুই, তুই, তোৰ, উম্ৰা, উয়ায়, তোম্ৰা ইত্যাদি।

- ঘ) প্ৰশ্নবাচক সৰ্বনাম :

যেনে- কায়ৰে, কোটে, কেনে, কি ইত্যাদি।

- ঙ) স্থানবাচক ক্ৰিয়া বিশেষণ :

যেনে- এটি (ইয়াত), এত্তিকাৰ (ইয়াৰ), অটি (তাত)।

- চ) কাৰক বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ :

কৰ্তা কাৰক '-এ' ব্যৱহাৰ

যেনে— ৰঘুনাথৰ গাৰ বিষ উঠছে।

কৰ্ম কাৰক ‘-ক’ ব্যৱহাৰ

যেনে— কেতুক মাহাজনে ডাকাইছে।

কৰণ কাৰক ‘-ৰে’ ব্যৱহাৰ

যেনে— আৰে বাপ্ৰে।

সম্বন্ধবাচক কাৰক ‘-ৰ’ ব্যৱহাৰ

যেনে— আমবাবুৰ বাৰীত ৰাম পাকি আছে।

অধিকৰণ কাৰক ‘-ত’ ব্যৱহাৰ

যেনে— মাথাত সেন্দুৰ নাই।

শব্দগত বৈশিষ্ট্য :

মান্য অসমীয়া ভাষাৰ শব্দৰ লগত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ শব্দগত পাৰ্থক্য যথেষ্ট বেছি। শীলভদ্ৰ ৰচিত প্ৰায়কেইখন উপন্যাসত লোকভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগ কৰাৰ ওপৰিও তৎসম, অৰ্ধতৎসম, ইংৰাজী, বাংলা, হিন্দী, আৰবী, জতুৱা শব্দ প্ৰয়োগ কৰাৰ বাবে উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুক সুখ্যপাঠ্য কৰি তুলিছে। ভিন্নধৰ্মী শব্দৰ প্ৰয়োগে উপন্যাসৰ ভাষাক এক সুকীয়া বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰিছে।

তৎসম শব্দ : শঙ্খ, মন্দিৰ, হস্তী, গৃহস্থ, নাৰী, কাণ্ড, সুন্দৰ, দেশ, বৃক্ষ ইত্যাদি।

অৰ্ধতৎসম শব্দ : মন্দিৰ, ছিৰিচৰণ, চেনেহ ইত্যাদি।

ইংৰাজী শব্দ : ফাইব, ক্লাবচ্, নো, ইচ্পিচিয়াল, ইডিয়ড, লেকঁচাৰ, চেক্ৰেটাৰী ইত্যাদি।

বাংলা শব্দ : মাসীমা, বৌদি, মেজদি, তোৰা, বলবনা, কেউ, কাছে ইত্যাদি।

হিন্দী শব্দ : মালুম, দামাদ, চিৰ্ফ, কাহা, নেহী, কিচিকা, জৰুৰ ইত্যাদি।

আৰবী শব্দ : আল্লা, মচজিদ, খৰছ, বজ্জাত, নিমকহাৰাম, তালাচ ইত্যাদি।

জতুৱা শব্দ : অতি দৰ্পে হত লংকা, শৰীলৰ কুণ্ডলিনী, পতি পৰম গুৰু ইত্যাদি।

ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

গোৱালপাৰা-চোৱালপাৰা, ৰিক্‌চা-ফিক্‌চা, খুচুৰা-খুচুৰী, হোটেল-চোটেল, হেস্ত-নেস্ত,

হল্টুং-মল্টুং, ঝাডুং-ঝাডুং, মটমটি, কাউবাও, মানুহ-দুহুহ, হালোৱা-চালোৱা, ফাকিফুকা ইত্যাদি।

লোকভাষাৰ এটি উল্লেখনীয় বৈশিষ্ট্য হ'ল উচ্চাৰণগত পাৰ্থক্য তথা ভিন্নতা। ই মূলতঃ ধ্বনিগত। মান্যভাষাৰ লগত কোনো এক বিশেষ অঞ্চলৰ ভাষাৰ মাজত ধ্বনিগত ভিন্নতা উচ্চাৰণৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট। কাৰণ, প্ৰত্যেক ভাষাৰে নিজস্ব উচ্চাৰণ, নিজস্ব ৰূপ আৰু নিজস্ব ঢং আছে। কোনো ভাষাৰ ৰূপ অন্য ভাষাৰ ওপৰত জাপি দিব নোৱাৰি। উদাহৰণ স্বৰূপে, মান্য অসমীয়া ভাষাৰ লগত অবিভক্ত কামৰূপ অঞ্চল আৰু অবিভক্ত গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ ভাষাৰ মাজত উচ্চাৰণগত ধ্বনিৰ ভিন্নতা দেখা পোৱা যায়। এইক্ষেত্ৰত গোলক চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে উল্লেখ কৰিছে—

‘ভাষা এটা বিশাল বস্তু। অঞ্চল ভেদে, সম্প্ৰদায় ভেদে, পৰিৱেশ ভেদে
আৰু বচনভঙ্গী (ষ্টাইল) ভেদে ভাষা সকলো পৰিৱেশতে একে হৈ
নাথাকে।’^৭

ভাষাৰ স্থানীয় ৰূপ তথা অঞ্চল বিশেষৰ শব্দ আৰু উচ্চাৰণগত নিজস্ব তাৎপৰ্য বৰ্তাই ৰাখি ঔপন্যাসিক শীলভদ্ৰই উপন্যাসৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰাত সাৰ্থক হৈছে। আঞ্চলিক তথা লোকভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগৰ বৈশিষ্ট্য আৰু উচ্চাৰণগত ভিন্নতা সম্পৰ্কে শীলভদ্ৰই উল্লেখ কৰিছে—

‘প্ৰতিটো আঞ্চলিক ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত অঞ্চলভেদে শব্দ প্ৰয়োগৰ বৈশিষ্ট্য থাকে,
উচ্চাৰণৰ ভিন্নতাও থাকে। ভৃগু চৌধুৰীৰ মাত-কথাতো এই বৈশিষ্ট্য প্ৰকাশ
পায়।’^৮

উদাহৰণ স্বৰূপে, তলত মান্য অসমীয়া ভাষাৰ লগত লোকভাষাৰ উচ্চাৰণগত পাৰ্থক্য উল্লেখ কৰা হ'ল—

মান্য অসমীয়া	লোকভাষা
সেউজীয়া	স্বেউজীয়া
শৰৎ	শ্বৰৎ
লুট	নুট
সূৰুজমুখী	খুৰুজমুখী, ছৰুজমুখী
ধুবুৰী	দুবুৰী

বাক্যগত বৈশিষ্ট্য :

গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰণালী মান্য অসমীয়া ভাষাতকৈ কিছু সুকীয়া। বিশেষকৈ বাক্যৰ গঠন, বাক্যৰ ৰূপান্তৰ প্ৰক্ৰিয়া, বাক্যৰ আভ্যন্তৰীণ গঠন আদি দিশসমূহৰ ভিতৰত কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া পদৰ ক্ৰম ৰক্ষা কৰি বাক্য গঠন কৰা হয় যদিও পদৰ ক্ৰম সাল-সলনি কৰিও বাক্য গঠন কৰা হয়। গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক অঞ্চলত কেতিয়াবা কৰ্তাহীন, কৰ্মহীন, ক্ৰিয়াহীন, এক পদযুক্ত বাক্য, দ্বিপদযুক্ত বাক্য, বহুপদযুক্ত বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

উদাহৰণ স্বৰূপে—

কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া	: মুই শেষ কৰিম।
কৰ্তাহীন	: একপাক ঘূৰি আইসং।
কৰ্মহীন	: কেমন আছিস?
ক্ৰিয়াহীন	: আমাৰ দেশেৰ মানষি।
এক পদযুক্ত বাক্য	: যাং।
দ্বিপদযুক্ত বাক্য	: বাও নীলাম্বৰ।
মন্দিৰ কৰে।
নাযাং কোনোটে।
বহুপদযুক্ত বাক্য	: তোমাৰ এলাও বিয়া হয় নাই।
এমন কৰি গোটাই ৰাতি বায়ৰাত থাক্লে মুই গালাত
দৰি লাগে মৰিম।
জতুৱা ঠাঁচযুক্ত বাক্য	: ঘৰেৰ মানষি জনেৰ যদি ঘৰত মন নাই তাহইলে কিসেৰ
মোৰ বান্দন বাঢ়ন, কিসেৰ মোৰ ঘৰ সংসাৰ।

লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ :

উপন্যাসৰ পটভূমি নিৰ্ণয়ত শীলভদ্ৰ সদা সচেতন। তেখেতৰ উপন্যাসৰ পটভূমি মূলত আঞ্চলিক গন্ধী। আঞ্চলিকতাৰ স্থানীয় ৰূপ প্ৰকাশ কৰাটো মূল উদ্দেশ্য। য'ত লোকভাষা বা আঞ্চলিক ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰাটো অপৰিহাৰ্য। বিশেষকৈ অঞ্চল বিশেষৰ পৰিৱেশ বা বাতাবৰণ

চিত্ৰিত কৰিবলৈ নিৰ্বাচিত অঞ্চলৰ সমাজ জীৱনৰ স্বাভাৱিক সজীৱতা প্ৰকাশ পায় লোকভাষাৰ মাধ্যমত। ভাষিক তাৎপৰ্য আৰু বৈচিত্ৰ্যই ঔপন্যাসিকৰ সৃষ্ট কথাবস্তু, প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত স্থানীয় শব্দ বা ভাষাৰ প্ৰয়োগে অচিনাকি পৰিৱেশ, চৰিত্ৰক চিনাকি কৰি দিবলৈ আঞ্চলিকতাৰ বহু আৰু লোকভাষা প্ৰয়োগৰ বিশেষ প্ৰয়োজন। ইয়ে বৰ্ণিত কথাবস্তুক পাঠক বৰ্গৰ ওচৰলৈ যোৱাত সহায় কৰে।

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাস সমগ্ৰৰ বিষয়বস্তু মূলতঃ মধুপুৰ। মধুপুৰ যদিওবা সৰু ঠাই তথাপি চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য অইন অইন ঠাইতকৈ সুকীয়া। অসমৰ অন্তৰ্গত মধুপুৰ অঞ্চল স্বকীয় ধ্যান-ধাৰণাৰে ভাষা-সংস্কৃতি গঢ় লৈছে। যি সংস্কৃতিত কেচাঁ মাটিৰ গোক্ৰ, গদাধৰ, গংগাধৰৰ মলয়া বতাহৰ সুবাস, থলুৱা মানুহৰ চিৰাচৰিত স্বভাৱ, প্ৰেম আৰু মমতাৰ পৰশ আদিয়ে লেখকক ব্যাকুল কৰি তোলে।

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসৰ পটভূমি গৌৰীপুৰ তথা মধুপুৰ। ই অসমৰ অন্তৰ্গত যদিও ভাষা-সংস্কৃতিৰ ফালৰ পৰা সুকীয়া পৰিচয় বহন কৰি আহিছে। ইয়াৰ মূল হোতা জমিদাৰী শাসন-ব্যৱস্থা, যাৰ ছত্ৰছায়াত গৌৰীপুৰত গঢ় লৈছিল শিক্ষা-সংস্কৃতিৰ জ্যোতি। গৌৰীপুৰত কেৱল জমিদাৰ শ্ৰেণীৰ মানুহ বসতি কৰিছিল, তেনে নহয়, গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক অঞ্চলত প্ৰধানতঃ কোচ-ৰাজবংশী আৰু থলুৱা মুছলমানৰ বসতি আছিল সৰ্বাধিক। তদুপৰি বিভিন্ন কাৰণত বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ মানুহৰ আগমন ঘটিছিল গৌৰীপুৰলৈ আৰু তেওঁলোক গৌৰীপুৰৰ ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰিছিল।

শীলভদ্ৰ ৰচিত উপন্যাস সমগ্ৰত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষা প্ৰয়োগৰ ভাষিক উপাদান যথেষ্ট। উপন্যাস সমগ্ৰত ব্যৱহৃত লোকভাষিক উপাদানৰ অন্তৰ্গত লোকনাম, লোকগীত, প্ৰবাদ-প্ৰবচন, গালি-শাপনিবাচক শব্দ, স্থানবাচক শব্দ, বাক্য আদিৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে তলত উল্লেখ কৰা হ'ল —

লোকনামৰ প্ৰয়োগ :

লোকনাম শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসত যথেষ্ট। লোকনামবোৰ সৃষ্টিৰ অন্তৰালত একো-একোটা কাহিনী বা ঘটনা জড়িত হৈ থাকে। বিশেষকৈ লোক সমাজত কোনো ব্যক্তিৰ জন্মৰ দিন-

বাৰ, শাৰীৰিক গঠন, বাক-পটুতা, কৰ্ম দক্ষতা, চাৰিত্ৰিক দোষ-গুণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি লোক সমাজত কিছু নামৰ উৎপত্তি হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, সোমবাৰে জন্ম গ্ৰহণ কৰিলে নাম হয় সোমবাৰু, পেট ডাঙৰ হ'লে নাম হয় পেটলু, কথা বেছি ক'লে নাম হয় ভাকাৰু আদি। এনে লোকনাম গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক অবিভক্ত গোৱালপাৰা জিলাত যথেষ্ট।

‘তৰংগিনী’ উপন্যাসত লোকনাম : চিলন্তী, সত্যবালা, শোভা, জগনু, ফুলমতী, লক্ষ্মী মিস্ত্ৰী, বঘুনাথ ইত্যাদি।

‘আগমনীৰ ঘাট’ উপন্যাসত লোকনাম : হেমো, গেদু, সেলকু, কেতু, কটকু, শিয়ালু, চাৰু, কান্দু, হৰেকান্ত, নটবৰ, হাৰান, কাদেৰ ইত্যাদি।

‘অনুসন্ধান’ উপন্যাসত লোকনাম : শুকনা, শুকৰাম ইত্যাদি।

‘মধুপুৰ’ উপন্যাসত লোকনাম : কান্দুৰা, জঁটীয়া, আকালু, গাৰিয়া, সুৰবালা, মধু ইত্যাদি।

‘অবিচ্ছিন্ন’ উপন্যাসত লোকনাম : ভাকুৰী, সুটকু, ঢটী, ঘাণ্টু, বিষাদু, বেঙা, নকাৰু, মংলা, চেপৰা, কান্দু ইত্যাদি।

‘গধূলি’ উপন্যাসত লোকনাম : ভোন্দা বুঢ়া, ভুলু, কানু ইত্যাদি।

‘আহঁতগুৰি’ উপন্যাসত লোকনাম : লালমোহন, ভোলা ড্ৰাইভাৰ, হৰিৰাম, সোণেশ্বৰী, কাশী, যদু, বেঙা, মালো, বামু ইত্যাদি।

‘প্ৰাচীৰ’ উপন্যাসত লোকনাম : ফৰিং, টগৰ, গোদা, বনমালী, মালা ইত্যাদি।

তদুপৰি লোক সমাজত বহু সময়ত দেখা যায় যে ব্যক্তি বিশেষ নিজৰ নামৰ সলনি ল'ৰা-ছোৱালীৰ নামেৰে মতা হয়। যেনে— মোনাদাৰ মা । (অবিচ্ছিন্ন)

লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

লোকগীত লোকসাহিত্যৰ এবিধ অমূল্য সম্পদ। লোকসাহিত্যৰ প্ৰাথমিক সমল লোকভাষা। লোকভাষা নিৰ্ভৰ লোকগীতবোৰত সমাজ-জীৱনৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হয়।

শীলভদ্রৰ প্ৰায়বোৰ উপন্যাসতে লোকগীতৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

‘আগমনীৰ ঘাট’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

- ক) ‘হস্তীৰ কন্যা, হস্তীৰ কন্যা
বামুনেৰ নাৰী,
মাথায় নিয়া তামকলসী.
ও সখী হাতে সোণাৰ ঝাড়ী।’
- খ) ‘আকাশতে নাইৰে চন্দ্ৰ
তাৰা কেমন জ্বলে,
যেও নাৰীৰ পুৰুষ নাই ও,
ও তাৰ ৰূপে কি কাম কৰে।’
- গ) ‘বৈঠা মাৰো, বৈঠা মাৰো বে,
আৰে, ও বাইচাৰ ভাইয়াৰে —
ঝাৰিয়া বৈঠা মাৰিয়া যাওৰে।’
- ঘ) ‘সত্য ঠাকুৰ সোনাৰায় গাৰহস্তক দে তুই বৰ,
ধনে বংশে বাঢ়ুক গিৰি চন্দ্ৰ দিবাকৰ,
ফুল ফুটিল বে।’
- ঙ) ‘নুট হইল, নুট হইল, নুট হইল বে
চীলমাৰীৰ বাজাৰ নুট হইল বে।
কত নীহলী, নহবন, কেহুৰাচিন তেল
সবে নিলে নুটিয়া,
কাইএণ কান্দে মাথাত হাত দিয়া।’

‘অনুসন্ধান’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

- ক) ‘মনেৰ আগুন জ্বলেয়া গেইলেন,
নিবিয়া গেইলেন না।’

‘মধুপুৰ’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘পলান লাগি মোৰে আখিয়া।’

‘অবিচ্ছিন্ন’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘চল্ৰে, চল্ৰে, চল্ৰে চল।’

‘আহঁতগুৰি’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘ফান্দে পহৰিয়া বগাহ কাহুন্দে।’

খ) ‘হস্তীৰ কন্যাৰে,

খানিকো দয়া নাই মাহুতৰ লাগিয়াৰে।’

‘প্ৰাচীৰ’ উপন্যাসত লোকগীতৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘গোদা মাছ মাৰে বে

বাচিয়া মাৰে কৈ,

খাবাৰ বেলা খায় গোদা

কাল কচুৰ বৈ।’

প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বাযোজনাৰ প্ৰয়োগ :

প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনা আদি সাধাৰণ চহা, নিৰক্ষৰ লোকৰ মুখত উক্তিৰ আকাৰ লৈ প্ৰচলন হৈ আছে। ই মূলতঃ সঞ্চিত অভিজ্ঞতা আৰু জ্ঞানৰ ভঁৰাল। ইয়াত দুই ধৰণৰ অৰ্থ থাকে। আক্ষৰিক অৰ্থ বা বাহ্যৰ্থ আৰু ব্যঞ্জনাৰ্থ বা গূঢ়াৰ্থ। আক্ষৰিক অৰ্থতকৈ গূঢ়াৰ্থৰ প্ৰতি বেছি গুৰুত্ব দিয়া হয়। ই সমাজ জীৱনৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত কৰে। এনে প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনা আদি শীলভদ্ৰৰ প্ৰায়কেইখন উপন্যাসত বিষয়বস্তুৰ লগত সংগতি ৰাখি স্থান আৰু পৰিৱেশ বিশেষে প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়।

‘আগমনীৰ ঘাট’ উপন্যাসত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনাৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘কাণা, খোৰা, ভেঙুৰ

এই তিন চয়তানেৰ নেঙুৰ।’

খ) ‘অইন ঠাইত পখীয়েহে উৰে,

মধুপুৰত হ’লে কণীয়েই উৰা মাৰে।’

‘মধুপুৰ’ উপন্যাসত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনাৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘মাঝি পাৰাৰ নয়ানী মাইবানী।’

‘অবিচ্ছিন্ন’ উপন্যাসত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনাৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘পতি পৰম গৰু (গুৰু)।’

খ) ‘শৰীলেৰ কুণ্ডলিনী জাগ্ৰত।’

গ) ‘অতি দৰ্পে হত লংকা।’

ঘ) ‘অহংকাৰ পতনৰ মূল।’

ঙ) ‘কাজৰ সময়ত কাজী

কাজৰ অন্তত পাজী।’

চ) ‘মোৰে খাবু, মোৰে পিন্দিবু আৰ মোৰে বুকত বসি শেল বটুবু।’

‘আহঁতগুৰি’ উপন্যাসত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনাৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘কিসেৰ মোৰ বান্ধন-বাঢ়ন, কিসেৰ মোৰ ঘৰ সংসাৰ।’

‘প্ৰাচীৰ’ উপন্যাসত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা, পটন্তৰ বা যোজনাৰ প্ৰয়োগ :

ক) ‘বাৰহাত কেৰেলাৰ তেৰহাত গুটি।’

গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষা প্ৰয়োগ :

‘তৰংগিনী’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ (বাক্য গঠনৰ ক্ষেত্ৰত)

:

ক) আমাগো গতি কি অইব?

খ) কাহে নাই দিবে? পাত নাই তুলিবো তো কি কৰিবো।

গ) যানাৰে সুকুৰমণি, হাকিমের সাথে যা।

ঘ) বাচ্চাটাকে খালে আভি মাইকীটাকেভি খোৱাৰ মতলব।

‘আগমনীৰ ঘাট’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা—

ক) ৰঘুনাথের গাৰ বিষ উঠছে। আসিৰ নাপাইবে। সেল্কু আৰ গেদু

হাট কৰিবাৰ গেইল।

- খ) বাবু, একটা বিড়ি দেও।
- গ) মাও, বুটীৰ মনত দুখ্য নাদিস। ভাল না হইবে। ভগমনে তোকো শাস্তি দিবে।
- ঘ) বাচ্চাবাবু ৰে। ভগমনে তোৰ ভাল কৰুক ৰে। দে, তিনটা পাঁচটা টেকা দে। টেকা না হইলে পইচাকে দে।
- ঙ) বাবু বহুত দিন তোমাৰ কাম কইৰলং। কিবা দায়-দোষ কৰিলে খেমা কৰেন। এই বয়সত মুই বহু মান্ঘি দেখনু। তোমাৰ নিচিনা কোটেও দেখং নাই। আৰো তোমাৰ কামকাজ হৈলে মোক খবৰ একটা দেন। কাউয়া একটাৰ খবৰ পাইলেও আসিম।
- চ) দাদাক মুই কেমন কৰি মুখ দেখাইম? দাদাক মুই কি কইম? দাদাই মোক অত কৰি কৈছে ছাৰাটাক তুই দেখিস।
- ছ) মুই ছাৰাটাৰ হাতত হাতী ছাৰি দিবাৰ গেনু কেনে? তুই মোকো মাৰি ফেলাওৰে, মোকো মাৰি ফেলাও।

‘অনুসন্ধান’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা—

- ক) কায়? দেশেৰ মান্ঘি নাকি?

‘মধুপুৰ’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা—

- ক) কিৰে, কি হৈছে তোৰ?
- খ) এই আছং একৰকম।
- গ) গোৱালপাৰাৰ চাওৱা এগিলা সুবিধা নাপায়।

‘অবিচ্ছিন্ন’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা —

- ক) মোনা মাছ একটা আনছে।
- খ) গাঁৱত গেইলে মাৰি ফেলাইবে।
- গ) মুই আগত আস্লে সাৰধান হইস্।
- ঘ) মোক ছাড়ি দে ভৰিত ধইৰছং।
- ঙ) গংগা বোলে ৰে’লগাড়ীৰ আগত ঝাপে পৰি মৰিল।

- চ) ছাওৰাটা কায়? কাৰ ছাওৰা এটা? তুই এটি কেনে?
 ছ) মুই থাকং কোটে?
 জ) হে মাও, একটালা চাউলো নাদেন কেনে?
 বা) তুই পৰনক কি কৈছিস্?

প্ৰশ্নবাচক এক পদ বাক্য : কায়ৰে?, কোটে?, কেনে?

নঞৰ্থক বাক্য : তুই মোৰ এটি আৰ থাকিব নাপাবু। এগিলা হবাৰ নহয়?

নঞৰ্থক এক পদ বাক্য : নাতো?

‘গধূলি’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা—

- ক) অধিকাৰী, মুই এলা যাং।

‘আহঁতগুৰি’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা—

- ক) ছাৰো এগিলা ঢং, ভাল নালাগে।
 খ) আমবাবুৰ বাৰীত ৰাম পাকি আছে।
 গ) না যাইম, মুই মৰি গেইলেও নাযাইম। অটি গেইলে মুই দম ফাটি মৰি যাইম।
 ঘ) ওৰে বাপ্ৰে মলুৰে, ওৰে বাপ্ৰে মলুৰে।
 ঙ) কায়, বাও নীলাম্বৰ? আইসলং।
 চ) যাং, একপাক ঘূৰি আইসং। এইবাৰে শেষ বাৰ।
 ছ) লালমোহন কোটে? উয়াৰ মন্দিৰেৰ কি হইল?
 জ) মুই শেষ কৰিম।
 বা) অত ৰাগ খান কেনে?
 ঞ) বাবু, দেন, মোকো একটা বিড়ি দেন।
 ট) তোমাৰ এলাও বিয়া হয় নাই।
 ঠ) মাথাত সেন্দুৰ নাই কেনে?
 ড) তোমাৰো যে কথা।
 ঢ) কিযে কন? না কৰ্লে হইবে? বিয়ান থাকি গৰু দেখা, খৰি ফালা, খান ভুকা।
 এগিলা তো আছে। তাৰ ওপৰি মাইৰ ডাং।

- গ) নাযাং কোনোটে।
- ত) পানী এক ঘটি নাদেন কেনে?
- থ) এমন কৰি গোটাই ৰাতি বায়ৰাত থাকলে মুই গালাত দৰি লাগে মৰিম।
ঘৰেৰ মান্ঘি জনেৰ যদি ঘৰত মন নাই তাহইলে কিসেৰ মোৰ ৰান্দন বাঢ়ন,
কিসেৰ মোৰ ঘৰ-সংসাৰ?
- দ) বাবু, অত ফুল দিয়া কি কৰেন? পূজাপানী কৰাও তো না দেখং তোমাক।
- ধ) আসিনু। শৰীল গতক ভাল নাহয়।
- ন) নাহইল। টেকা-পইচা গোটেৰ নাপানু। লালমোহন ভাইক কথা দিছিনু,
ৰাখিৰ নাপানু। যিখিনি টেকা আইনছং ৰাখ। মুই কি কৰিম।

‘প্ৰাচীৰ’ উপন্যাসত গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ : যথা —

- ক) বেলা হইল। আজি এটি চাইৰটা ভাত খায়া যাং।
- খ) মুই তো এটি নাষ্টি উল্টিয়া ভাত খাবাৰ ধইৰছং। ঘৰত সগায় উপাসে
আছে। তিন দিন হাতে ঘৰত ভাত নাই।
- গ) তা এটি কেমন কৰি? আমাৰ ওটিকাৰ মান্ঘি তো নিজেৰ ঠাই ছাৰি কোটেও
যাবাৰ নাচায়। তাও এটি মটৰ গেৰেজ। সাংঘাতিক মান্ঘি তো আপনি।

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাস সমগ্ৰত লোকভাষাৰ বাক্য প্ৰয়োগত সদা সচেতন। পৰিবেশ
আৰু বিষয়বস্তুৰ প্ৰতি নজৰ ৰাখি বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মুখত দিয়া সংলাপ তথা কথোপকথনে
উপন্যাস সমগ্ৰৰ ভাষাৰ ওজস্বিতা গুণ বৃদ্ধি কৰিছে আৰু বৰ্ণনীয় বিষয়ক অধিক সূখ্যপাঠ্য
কৰি তুলিছে।

গালিবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

গালিবাচক শব্দ মূলতঃ প্ৰত্যেক জীৱিকা, জাতি-গোষ্ঠী, সম্প্ৰদায়ৰ নিজস্ব কিছু শব্দ
থাকে আৰু ক্ষেত্ৰ বিশেষে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বিশেষকৈ লোকসমাজত প্ৰচলিত গালিবাচক
শব্দ স্থান, কাল, পাত্ৰ ভেদে ব্যৱহৃত হয়। এনে কিছুমান শব্দ আছে, যিবোৰ শব্দ
সামাজিকভাৱে বৰ্জনীয়। কিন্তু তেনেধৰণৰ গালিবাচক শব্দবোৰ পৰিবেশ পৰিস্থিতি অনুযায়ী

প্ৰয়োগ হয়। তদুপৰি খং-ৰাগ, বিৰক্তি, অমংগল কামনা, শাও-শাপনি, জাত-পাত, স্বভাৱ-চৰিত্ৰ আদিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিও গালিবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হয়। ই মূলতঃ মনৰ ক্ষোভ-আক্ষেপ জুৰাবলৈ প্ৰয়োগ কৰা হয়। সেয়ে গালিবাচক শব্দৰ এটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য হ'ল অপমান কৰা। গ্ৰাম্য সমাজৰ এনে গালিবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ শীলভদ্ৰৰ প্ৰতিখন উপন্যাসতে পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে—

চালা, হাড়ামি (তৰংগিনী), চুৱাৰকা বাচ্চা (আগমনীৰ ঘাট), ধচ্ চালি, (অনুসন্ধান) বে-আক্কাল, বদমাচ, বেটা (মধুপুৰ), মহাবজ্জাত, গুণ্ডা (প্ৰাচীৰ), হাৰামজাদা (অবিচ্ছিন্ন), বজ্জাত, বেইমান, গুৱাৰকা বাচ্চা (আহঁতগুৰি)

স্থানবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

স্থানবাচক শব্দসমূহ উৎপত্তিৰ মূলতে কোনো এক মিথ্ বা লোক কাহিনী, ঐতিহ্য আৰু ইতিহাস, ঠাইৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যগত দিশৰ অন্তৰালত অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ লুকাই থাকে। শীলভদ্ৰৰ উপন্যাস সমগ্ৰত উল্লিখিত স্থানবাচক প্ৰতিটো শব্দৰে অৰ্থ আছে। পটভূমি গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক হোৱা বাবে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক অঞ্চল সমূহৰ নামৰ সৈতে সম্পৰ্কিত শৈক্ষিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ব্যৱসায়িক, চাৰিত্ৰিক গুণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি স্থানবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ যথেষ্ট। উদাহৰণ স্বৰূপে, 'আহঁতগুৰি' নামটো মূলতঃ আহঁত এজোপাৰ তল বা গুৰি ((গোৰ)ত চাহ দোকান এখনৰ পৰা বজাৰলৈ উন্নীত হোৱাৰ ফলত নাম হ'ল 'আহঁতগুৰি।' শীলভদ্ৰৰ উপন্যাস সমগ্ৰত উল্লিখিত স্থানবাচক শব্দ সমূহ হ'ল— মধুপুৰ, গৌৰীপুৰ, গোৱালপাৰা, ধুবুৰী, গোলকগঞ্জ, আগমনী, হালাকুৰা, বিচনদৈ, টেপ্‌টেপী, আলোকবাৰী, ৰঙামাটি, আলমগঞ্জ, খোৰাঘাট, বগৰীবাৰী, মহাময়া, বিলাসীপাৰা, শালকোচা, চাপৰ, কোকৰাঝাৰ, গুৱাহাটী, জালুকবাৰী, কোচবিহাৰ, কলিকতা, বীৰবাৰী, নাহৰকটকী, তেজপুৰ, টোকৰাবান্ধা, পানবাৰী, কালিগঞ্জ, কালীঘাট, ছত্ৰশাল, দলগোমা, বিষ্ণুপুৰ, লাওখোৱা, পাটামাৰী, আচাৰিকান্দি, বিদ্যাপাৰা, খুদিমাৰী, মল্লিপট্টি, গিদালদহ, ছোটনাগপুৰ, বিলাসপুৰ, সাওতালপৰগনা, পেৰপেৰীয়া, আহঁতগুৰি, কমতাপুৰ, অসম ইত্যাদি।

ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

শীলভদ্ৰৰ প্ৰতিখন উপন্যাসতে ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ যথেষ্ট পৰিমাণে দৃষ্টিগোচৰ হয়।

যেনে— ভাজাভূজা, কাম-কাজ, চাল-চলন, টিপ চিপ ইত্যাদি। (তৰংগিনী উপন্যাস)
তেল-চেল, ফাকিফুকা, কাঢ়াকাঢ়ি, খুনাখুনি, কাউবাউ, খেচখেচ, কাট-ছাট,
ঢেকঢেক, টুক্ৰী-চুক্ৰী ইত্যাদি। (আগমনীৰ ঘাট উপন্যাস)
বেগ-ছেগ, ঝিক্কা-ফিক্কা, ঠেলা-হেঁচা, হেস্ত-নেস্ত, ধূপ-ধাপ, ধুম-ধাম,
ঘোচ-ঘাচ, প্ৰেম-চেম, বিভক্তি-চিভক্তি ইত্যাদি। (অনুসন্ধান উপন্যাস)
গোৱালপাৰা-চোৱালপাৰা, কাম-চাম, ঘেনঘেননি-পেনপেননি, হালোৱা-
চালোৱা, হোটেল-চোটেল, খুচুৰা-খুচুৰী, মানুহ-দুহুহ, চুচুক-চামাক ইত্যাদি।
(মধুপুৰ উপন্যাস)
পেক-পেক, হালিদুলি, ধাৰধুপাৰ, টিকিৰা-চিকিৰা, টালিৰাজি, মোটামুটি, ধুসা-
ফুচা, ভক্ভক্, হাওহাও, ফাকিফুকা, ঢলংপলং, মিচিক-মাচাক, মাছ-টাছ,
হলি-গলি, চাকৰ-নোকৰ, মট-মটি ইত্যাদি। (অবিচ্ছিন্ন উপন্যাস) হিচাপ-
নিকাচ, হেস্ত-নেস্ত, মোটামটি ইত্যাদি। (গধূলি উপন্যাস)
বিড়ি-চিৰি, খিটিৰ-মিটিৰ, চুৰি-চামাৰি, তিৰী-ছলি, চাটাং-চাটাং, মাইৰ-ডাং,
পূজা-পানী ইত্যাদি। (আইঁতগুৰি উপন্যাস)
ঠিকেঠাকে, ফিচিক-ফাচাক, কেচলা-কেচলি, খুচখাচ, চাহ-টাহ, মনচন
ইত্যাদি। (প্ৰাচীৰ উপন্যাস)

অন্যান্য গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
আমাগো	আমাৰ
অইব	হ'ব
নাইয়া	নাঁৱৰীয়া

আসৰ	মঞ্চ
পাওনা	পাবলগা
ভাটিবেলা	আবেলি
কাউবাউ	কাকতি-মিনতি
ফয়চালা	মীমাংসা
ফাকিফুকা	মিছা কথা কোৱা
ভঙৰ	দেওধা উঠা
পাত্ৰা	গুৰুত্ব
ছাওৱা	সন্তান
ফাতৰামি	ফাকি দিয়া
তামাচা	ঠাট্টা
ইয়াকি	ঠাট্টা
ফাজলামি, হেস্ত-নেস্ত	হাৰাশাস্তি
ঝামা	বেছিকৈ পোৰা যোৱা ইটাৰ টুকুৰা
ফিটফাট	পৰিস্কাৰ
হেচকাৰি	অৱহেলা
চচুক-চামাক	কোনো ঠাই বা লোকৰ ওপৰত ভয় বা সংকোচ কৰি অগাপিছা কৰা কাৰ্য
কাসুন্দা	কাহুঁদি
গোলগাল	ঘূৰণীয়া
কান্দিছ	কান্দি থকা
সোয়ামী	স্বামী
হন-হন	বেগাই যোৱা
ফুচ ফুচ	কাণে কাণে কথা পতা

ধুনি	জুই
হাউচ	হেপাঁহ
ঝাপ	জপিয়াই দিয়া
হালমাজি	গাঁওসভাত মতা ব্যক্তি
মাঝি	মাছমৰীয়া
মাইঝানী	মাছমৰীয়া তিৰোতা
কাউআ	কাউৰী
মানষি	মানুহ
বাড়ী	ঘৰ
আগ	বাগ
বায়ৰা	বাহিৰত
টেকা, টাকা	টকা
মাফ	ক্ষমা
মাথা	মুৰ
নেঙুৰ	নেজ
টোকা	ঘৰ-জোঁৰাই
বে-আক্কেল	কাণ্ড-জ্ঞানহীন
হেচকাৰী	অৰহেলা
এটি	ইয়াত
পাজি	বদমাচ
সগায়	সকলোৰে
দেওৰা	আকাশ
দম	উশাহ
অত	ইমান
বাউদিয়া	অনাই-বনাই ঘূৰি ফুৰা ইত্যাদি।

ভাষিক বৈচিত্ৰ্য :

শীলভদ্রৰ উপন্যাস মূলতঃ মান্য অসমীয়া ভাষাত ৰচিত। অসমীয়া ভাষাৰ স্বকীয়তা জীয়াই ৰাখি পটভূমি, বিষয়বস্তু, চৰিত্ৰ আৰু পৰিবেশ সৃষ্টিৰ স্বার্থত অবিভক্ত গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ উপভাষাক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰাৰ ওপৰিও মধুপুৰ অঞ্চলত গঢ় লোৱা ভাষিক সমন্বয় তথা ভাষিক বৈচিত্ৰ্যৰ উপস্থাপন শৈলী সুকীয়া। য'ত উপন্যাসৰ বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ নিজস্ব প্ৰয়োজন থাকে। প্ৰয়োজন অনুযায়ী মধুপুৰত বসতি কৰিবলৈ লোৱা ভিন্ন ভাষিক গোষ্ঠীৰ মানুহে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাক গ্ৰহণ কৰাৰ ওপৰিও নিজস্ব ভাষাৰো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ফলত গৌৰীপুৰ অঞ্চলত ভাষাৰ এক সংমিশ্ৰিত ৰূপ গঢ় লৈছিল। যি সংমিশ্ৰিত ৰূপ শীলভদ্রৰ উপন্যাস সমগ্ৰত সততে উপস্থাপন কৰা দেখা যায়।

শীলভদ্রৰ উপন্যাস সমগ্ৰত কেৱল অসমীয়া আৰু অবিভক্ত গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ লোকভাষাৰে প্ৰয়োগ কৰা নাই, বৰঞ্চ ইংৰাজী, বাংলা, হিন্দী, সংস্কৃত ভাষা প্ৰয়োগে এক ভাষিক বৈচিত্ৰ্য গঢ়ি তোলাত সহায় কৰিছে। শীলভদ্রৰ উপন্যাসত প্ৰয়োগ কৰা বিভিন্ন ভাষাৰ নমুনা তলত দাঙি ধৰাৰ প্ৰযত্ন কৰা হ'ল—

ইংৰাজী ভাষা :

ওৱান, টু, থ্ৰি, ফোৰ, ফাইভ, চিক্চ, চেভেন, এইট, নাইন, টেন। (আগমনীৰ ঘাট)

ইউ লুক কোৱাইট ইয়ং। (অনুসন্ধান)

সংস্কৃত ভাষা :

‘দুঃখেষ্ননুদ্ভিগ্নমনাঃ সুখেষু বিগতস্পৃহা।

বীতৰাগভয়ক্ৰোধঃ স্তিতধীৰ্মু নিৰুচ্যতে।।’ (অনুসন্ধান)

হিন্দী ভাষা :

আপ চিফ অডাৰ নিকালিয়ে। যো কৰনা হয় হামকো ছোড় দিজিয়ে। ফিকিৰ মং
কৰিয়ে। (অনুসন্ধান)

পেৰপেৰীয়া গাঁও কাহা কিচিকা মালুম নেহি হয়। (আঁহতগুৰি)

বাংলা ভাষা :

যাহা চাই তাহা ভুল কৰে চাই, যাহা পাই তাহা চাই না। (আগমনীৰ ঘাট)
নমিতা যখন চিঠি দিয়েছে তখন তো আৰ না বলতে পাৰি না। এসো। (অনুসন্ধান)
আমৰা কেউ কিছু বলবনাৰে, কিছু বলবনাৰে।
ওৰে তোৰা দয়াকে আমাৰ কাছে এনে দে। (অবিচ্ছিন্ন)

বাগানীয়া ভাষা :

যানাৰে সুকুৰিমণি, হাকিমের সাথে যা।
ৰূপিয়া দিব, তু লিয়ে আয়। হামি যাই তৰে। (তৰংগিনী)

ভাটিয়া ভাষা :

আমাগো গতি কি অইবো? (তৰংগিনী)

গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক ভাষা :

না যাইম, মুই মৰি গেইলেও নাযাইম। অটি গেইলে মুই দম ফাটি মৰি যাইম।
(আঁহতগুৰি)

মাৰি পাৰাৰ নয়ানী মাইবানী। (মধুপুৰ)

অধিকাৰী, মুই এলা যাং। (গধূলি)

শীলভদ্রৰ উপন্যাস সমগ্ৰত ভাষিক বৈচিত্ৰ্য এই কাৰণে লক্ষণীয় যে, উপন্যাসসমূহৰ পটভূমি আৰু বিষয়বস্তু নিৰ্ভৰ। সেয়েহে চৰিত্ৰ আৰু পৰিবেশৰ লগত খাপ খোৱা কৈ বিভিন্ন ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। য'ত মধুপুৰ তথা গৌৰীপুৰেই মূল পটভূমি। গতিকে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষা প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাধান্য দিয়া দেখা যায় যদিও বহুভাষিক মানুহৰ সমাগমে গৌৰীপুৰত এক ভাষিক বৈচিত্ৰ্য গঢ়ি উঠিছিল। তদুপৰি গৌৰীপুৰৰ ভৌগোলিক পৰিসীমাৰ ভিতৰত বসতি কৰা অসমীয়া, কোচ-ৰাজবংশী, কায়স্থ, কলিতা, বামুন, নাথ-যোগী আৰু দেশী মুছলমান, বঙালী, বিহাৰী, মাৰোৱাৰী আদি বিভিন্ন ভাষিক গোষ্ঠী তথা সম্প্ৰদায়ৰ মাজত ভাষিক সমন্বয়ৰ এটা সুকীয়া ধাৰা

সৃষ্টি কৰিছিল। ঔপন্যাসিকে বুজি উঠিছিল যে ভাষা অবিহনে কোনো অঞ্চলৰ আত্মাৰ সহজ প্ৰতিফলন অসম্ভৱ। অৰ্থাৎ যি অঞ্চলক উপন্যাসৰ পটভূমি হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হয়, সেই অঞ্চলৰ সমাজ, ভাষা-সংস্কৃতিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰাটো নিতান্ত প্ৰয়োজন। সেইহেতুকে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক ভাষাৰ ওপৰিও ইংৰাজী, বাংলা, হিন্দী, সংস্কৃত ভাষাৰ সঘন প্ৰয়োগ কৰিছে। ইয়ে শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসৰ ভাষাৰ মাজত এক ভাষিক বৈচিত্ৰ্য গঢ়ি তোলাত সহায় কৰিছে।

উপসংহাৰ :

ভাষা মানুহৰ মনৰ ভাব আদান-প্ৰদানৰ ধাৰক-বাহক। ভাষাবিজ্ঞানীসকলে ভাষা বিষয়ক আলোচনাত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ভাষাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। লোকভাষাও ইয়াৰে এটি অংশ। লোকভাষা কোনো এক বিশেষ অঞ্চলৰ ভৌগোলিক পৰিসীমাৰ মাজত সীমাবদ্ধ হৈ থাকে তেনে কোনো ধৰাবন্ধা নিয়ম নাই। তদুপৰি গ্ৰাম্যাঞ্চল বা আঞ্চলিক শব্দ আৰু প্ৰয়োগশৈলীৰ মাজত আৱদ্ধ হৈ থাকিলেও লোকভাষাৰ পৰিপূৰ্ণ চিত্ৰ প্ৰকাশ নাপাবও পাৰে। জীৱন-জীৱিকা, ভৌগোলিক অৱস্থান, সামাজিক অৱস্থান, সাংস্কৃতিক অৱস্থান, অন্য সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ তথা সংযোগ, লিঙ্গগত পাৰ্থক্য ইত্যাদি বিভিন্ন কাৰণত লোকভাষা গঢ় ল'ব পাৰে। শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসত প্ৰয়োগ কৰা লোকভাষা সৃষ্টিৰ ই এক অন্তৰ্নিহিত কাৰক হিচাপে অভিহিত কৰিব পৰা যায়।

শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসসমূহৰ পটভূমি যিয়ে নহওঁক কিয়, সুযোগ আৰু সুবিধা বুজি গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰাটো তেখেতৰ উপন্যাসৰ এটি উল্লেখনীয় বৈশিষ্ট্য। উপভাষা অথবা লোকভাষাৰ মাজত লুকাই থাকে লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ, যিয়ে তুলি ধৰে কৃত্ৰিমতা বৰ্জিত লোক জীৱনৰ সজীৱ চিত্ৰ। ফলত বাস্তৱতাৰ ভেটিত প্ৰতিষ্ঠিত পটভূমি আৰু কাহিনী নিৰ্মাণত লোকজীৱনৰ চিত্ৰ হুবহু চিত্ৰিত হোৱাৰ দৰে গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ প্ৰয়োগে শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসসমূহক স্বকীয় বৈশিষ্ট্যৰে উদ্ভাসিত কৰি তুলিছে। শীলভদ্ৰৰ উপন্যাসতেই গৌৰীপুৰকেন্দ্ৰিক লোকভাষাৰ স্বকীয়তা, কথনভংগীৰ অবিকল ৰূপ আৰু বাক্যৰীতিৰ সবল সঠিক ৰূপত ব্যৱহৃত হৈছে। এই ধাৰাই গৌৰীপুৰৰ স্বকীয় পৰিচয় সত্তা আৰু গৌৰীপুৰৰ ভাষা-কলা-কৃষ্টি অসমবাসীৰ আগত তুলি ধৰাৰ লগতে বিশ্বত চিনাকি কৰি দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত সফল হৈছে বুলি ক'ব পাৰি।

প্ৰসংগটোকা

- ১) গোপিকানাথ ৰায়চৌধুৰী, ৰবীন্দ্ৰ উপন্যাসেৰ নিৰ্মাণশিল্প, পৃ.-১৫৮
- ২) নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা, অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ আভাস, পৃ. - ৯
- ৩) বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা, অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, পৃ. - ২২৫
- ৪) তুষাৰ চট্টোপাধ্যায়, লোকসংস্কৃতিৰ তত্ত্বৰূপ ও স্বৰূপ সন্ধান, পৃ.-২৪১
- ৫) শীলভদ্ৰ [ছ. না.], আগমনীৰ ঘাট, পৃ.- ৫০
- ৬) উল্লিখিত, পৃ.- ১১৫
- ৭) গোলক চন্দ্ৰ গোস্বামী, অসমীয়া ভাষাৰ উচ্চাৰণ, পৃ.-৯
- ৮) শীলভদ্ৰ [ছ. না.], অনুসন্ধান, পৃ.- ১১৫